

Јелена Д. Раца¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет

ДУБРОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ У СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ КЊИЖЕВНОСТИ – РЕЧНИК ПРОУЧАВАЛАЦА

Злата Бојовић и др. (2016), *Дубровачка књижевност у српској историји књижевности – речник проучавалаца*, Београд: Филолошки факултет.

У издању Филолошког факултета у Београду 2016. године изашла је опширна библиографска књига *Дубровачка књижевност у српској историји књижевности – речник проучавалаца*. Књига је рјечничког типа, организована тако да обухвати српске ауторе који су оставили писани траг о животу у старом Дубровнику, његовој историји, књижевности и култури. Академик Злата Бојовић одговорни је редактор овог издања, док су изради рјечника приступили и угледни професори и научници: Бранко Летић, Бојан Ђорђевић, Гордана Покрајац, Славко Петаковић, Мирјана Арџина и Тања Ракић. Први пут, група научника дошла је на оригиналну идеју да биографијом и библиографијом представи сваког аутора појединачно. Тако се читаоци упознају са мноштвом истраживача који су показали интересовање за дубровачку књижевност, умјетност и историју, те друштвену и економску ситуацију.

Прије осврта на сами рјечник, Злата Бојовић написала је кратки предговор у ком успоставља ретроспективу проучавања старе дубровачке књижевности. Бојовић истиче да се од Јована Цвијића па све до Мирослава Пантића поменути књижевност уздигла и дала значајне резултате који су огледало цјелокупне српске књижевности. У предговору је истакнула представнике београдске рагузеолошке школе јер се, захваљујући њима, ова књижевност проучавала све до потпуног гашења некадашње републике. Према ријечима ауторке, српски проучаваоци рагузеологије први пут су приређивали неиздана дјела или критичка издања дубровачких писаца. Бојовић велики значај придаје историчарима, али сматра и како се развио поприличан број културолошких, критичких и позоришних написа у вези са дубровачком књижевношћу. За крај, ауторка

закључује како овај рјечник остварује двоструку улогу: тежњу да се понуди опширна и свеобухватна грађа за даља истраживања, али и да се представе богати резултати досадашње књижевне историографије.

Многобројни великани српске књижевности остављали су писана свједо-чанства о старом Дубровнику, као и о одређеним писцима из корпуса дубровачке књижевности. У својој докторској дисертацији Иво Андрић је приказивао портрете књижевника који су били повезани са старим Дубровником (Ђорђе Драгишић, Ђорђе Радојевић Гизделин). На основу сакупљања грађе о Руђеру Бошковићу и Сандаљу Хранићу, Андрић је написао многобројне приповијетке, а чак је у својим прозним записима наводио и многе импресије о старом Дубровнику. Станислав Винавер чувеног Гундулића сматра највећим југословенским пјесником, а овај књижевник окушао се и у писању двоструко римованим дванаестерцем због изузетно ефектне паузе послије првог полустиха. Динко Рањина и Доминко Златарић нарочито су занимали Момчила Настасијевића, јер је у њиховој поезији налазио трагове горког песимизма и искрености која је недостајала њиховим претходницима. Неизоставно се мора поменути и Милош Црњански, који се од раних литерарних покушаја интересовао за стари Дубровник и иза себе оставио најљепше путописе и репортаже о том простору. Најбољи есеј о Гундулићевом спјеву *Сузе сина разметнога* дала је Исидора Секулић, док је Јован Дучић написао читав циклус пјесама инспиришући се старим Дубровником. Дакле, неки су проналазили инспирацију и остављали умјетничка дјела на основу љепоте старог Дубровника, док су други схватили стару дубровачку књижевност као непресушан извор за нова проучавања и тумачења. Чињеница да су највећа имена српске књижевности давала значајно мјесто овом поднебљу остаје јасан показатељ да је таква заоставштина велико национално и културно благо.

Представници српске филологије своје библиографије обогатили су и радовима посвећеним проучавању језика дубровачке средине. Приликом посјета Дубровнику и сакупљања фолклорне грађе, Вук Караџић настојао је да учврсти план реформе српског језика. Ђура Даничић је из четири дубровачка рукописа народних пословица приредио издање као допуну Вуковој збирци и тако указао на потребу да се детаљно читају дјела дубровачке књижевности. Даничић је истицао да се у стваралаштву дубровачких писаца налази прегршт вриједних мисли, запажања и пословичних израза, због чега треба да се прикључе корпусу српских народних пословица. Писани документи у дубровачким архивима, према ријечима Александра Белића, прави су споменици српског језика, док дубровачка књижевност, у оквиру наше културе, заузима почасно

прво мјесто. Дубровчанин по поријеклу, Милан Решетар бавио се језиком Дубровника и дубровачких писаца, а иза себе је оставио исцрпне студије и полемике са тадашњим савременицима. Павле Ивић проучавао је особености штокавског нарјечја, у оквиру чега је анализирао карактеристике дубровачког говора, износећи, посредно, његову историју и савремене одлике. Запажен је и језик повеља које је кнез Лазар упућивао Дубровчанима, о чему је писао Александар Младеновић.

Највеће домете на пољу проучавања рагузеологије остварили су српски историчари књижевности. Павле Поповић први је поставио темеље методичког проучавања литерарне и опште културне традиције Дубровачке републике. Културном историјом Републике бавио се Драгољуб Павловић, а у жижу интересовања враћао је скрајнуте књижевне врсте попут маскерата и покладне поезије. Мирослав Пантић, представник „београдске школе” рагузеологије, бавио се биографијом и библиографијом дубровачких писаца. Проучавао је њихове поетике, интересовао се за дубровачко позориште, а саставио је и чувену антологију књижевности ренесансе и барока. *Историју дубровачке књижевности* прва је написала Злата Бојовић, док је пажњу усмјеравала и на мање познате писце. У својим радовима указивала је на блиске везе између италијанске и дубровачке књижевности. Након ових проучавалаца, могу се пратити и опширне библиографске јединице чланова редакционог одбора. Угледни универзитетски професори и научници представљају једну нову генерацију која је већ досадашњим радом показала да претходни рагузеолози имају достојне насљеднике.

Прегледом ове студије уочава се да највећи број старијих, али и новијих истраживача припада простору Србије. Међутим, значајне и вриједне резултате у рагузеолошким истраживањима остварили су и аутори са подручја бивше Босне и Херцеговине. Више од тридесет проучавалаца, различитих интересовања и професија, писало је о неком сегменту Дубровачке републике. Заступљено је готово једнако интересовање за књижевност и историју. У посљедњих неколико деценија, најважнија достигнућа на пољу рагузеологије остварио је универзитетски професор и академик Бранко Летић. У својим радовима спаја двије кључне епохе дубровачке књижевности – ренесансу и барок. Летић примјењује и компаративна истраживања, а у посебном низу прилога откривао је Дубровник у дјелима Стевана Сремца, Алексе Шантића и Јована Дучића. Велики број радова доноси и Мирјана Аржина, која од почетка академске каријере изучава стару дубровачку књижевност. Ауторка је објавила немали број научних радова, неколико монографија, те кроз критичке приказе прати и

текућу, нову литературу. На пољу проучавања дубровачке књижевности битно је поменути и старијег истраживача Димитрија Митриновића. Овај филозоф, критичар и књижевник показивао је интересовање за Руђера Бошковића, као и за дубровачке пјеснике. Међу старијим ауторима издваја се и драматург и позоришни критичар Боровоје Јевтић. Примјеном компаративног приступа, Јевтић проналази сличне трагичне црте Стеријиних карактера са ликовима Марина Држића. Поред интересовања за књижевност, постоји и неколико аутора који су се посветили некадашњем дубровачком језику. Асим Пецо, запажени лингвиста, поткрепљује становиште да је у основи дубровачког говора источнохерцеговачки дијалекат тако што се бавио ономастиком женских имена у дубровачкој петраркистичкој лирици. Дубровачком језику посветио се и лингвиста који је проучавао анализу утицаја културних збивања на говор дубровачке околине. Када је ријеч о дубровачкој историји, чести су радови у вези са трговачком, политичком и културном везом Дубровачке републике и Турске. Проучавани су и привредни односи ове републике са јужном Италијом, Србијом и Босном, а истраживање је засновано на изучавању грађе из архива у Дубровнику и Италији. Дубровачка република остваривала је занимљиве односе и са манастиром Хиландар, што је била тема радова Мирјане Живојиновић. Ипак, када је ријеч о проучавању историје, највећи допринос оставио је Радован Самарцић. За овог аутора дубровачка историја представљала је значајан извор интересовања. У низу студија, Самарцић показује дубровачку општу и свакодневну историју, њихову дипломатију, културни живот и везе са другим земљама. У свом дјелу *Велики век Дубровника*, аутор је посредно показао и добро познавање дубровачке књижевности тако што се бавио и њиховим писцима. Још једна занимљивост овог рјечника јесте и у томе што су чланови редакционог одбора пронашли љекара који је саставио тротомну студију о здравственим приликама у Дубровнику. Међутим, таква студија изузетно је драгоцјена и јер се кроз њу открива обиље података о трговини, градитељству, клими и државном уређењу.

Изузетна преданост, детаљно истраживање и потрага за информацијама расутих по различитим архивима резултирали су свеобухватном и значајном студијом у историји српске књижевности. Иако је већ у наслову акценат на књижевности, ова биобиблиографска књига показала је како вреднује и преостале радове који би открили понешто о другим сегментима живота у Дубровнику. Прегледом заоставштине поменутих аутора, нарочито на пољу књижевности, јасно се може видјети развијање интересовања за стари Дубровник. Уочљиво је постепено богаћење историје књижевности низом кључних

Јелена Д. Раца

студија које су издигле стару дубровачку књижевност међу битне чиниоце српске културне баштине. Проучавањем дубровачког језика, још једном је потцртано како језик и књижевност заједно чине кључно обиљежје српског националног идентитета. Студија *Дубровачка књижевност у српској историји књижевности – речник проучавалаца* показала је српској јавности колико је заступљено интересовање за стари Дубровник. Будуће генерације имаће пред собом, на једном мјесту, сакупљене све библиографске јединице као олакшицу за нека нова, инспиративна истраживања.